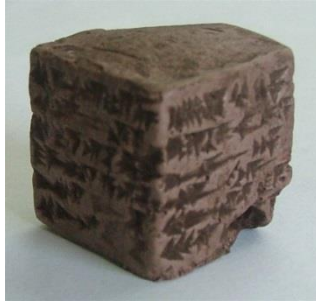

פורים הראשון!

במאמר מעניין שהתפרסם בגיליון Biblical Archaeologist בשנת 1983 מנתח פרופ' וויליאם האלו מאוניברסיטת ייל (מומחה באשורולוגיה ובספרות בבלית עתיקה) קוביה קטנה (בגודל 2.7 סמ"ר) שנמצאה בכלח, בירת האימפריה האשורית העתיקה. הניתוח להלן לקוח בעיקרו מהמאמר.

הקוביה היא מתקופתו של המלך שלמנאסר השלישי ששלט על האימפריה בין השנים 858 - 824 לפנה"ס (מוכר גם כמי ששיעבד את יהוא מלך ישראל, כפי שמתואר ב"אובליסק השחור" שנמצא בכלח - בתמונה משמאל).

באימפריה האשורית היה נהוג לקרוא לשנים על שם המלך והשרים שבממשלתו (כלומר השנה הראשונה נקראה על שם המלך והשנים שלאחר מכן, עד סיום שלטונו של המלך, נקראו כל אחת על שם שר אחר בממשלתו). את סדר קריאת השנים על שם השרים קבעו בהגרלה. שלמנאסר השלישי מלך כאמור 34 שנה ובתקופתו נערכה ההגרלה פעמיים!

הקוביה הקטנה שנמצאה הינה ממצא ייחודי בכך שהיא העדות הארכאולוגית היחידה ששרדה אשר נטלה כלל הנראה חלק בתהליך ההגרלה הנ"ל.

על הקוביה כתובה בכתב יתדות תפילה לאלים אשור ואדד שיגרמו לתבואה לשגשג בשנה שתוגרל על שמו של השר יהאלי (וזיר גדול של שלמנאסר מלך אשור, מושל של מספר אזורים ושר המסחר) ובסיומה בקשה שהגורל יפול לפני האלים אשור ואדד. המילה באכדית לגורל המופיעה בקוביה היא PURA.

יצוין כי שנת יהאלי מוכרת כשנה הרביעית בסבב ההגרלה השני בתקופת מלכותו של שלמנאסר השלישי.

השערה אחת היא שהקוביה, יחד עם עוד קוביות כמותה, הוכנסה לכלי סגור עם פיה צרה וכך ניתן היה להגריל קוביה אחת בכל פעם. השערה נוספת (המתאימה לנוסח התפילה הנ"ל) היא שהקוביות נזרקו מקערה פתוחה לרגלי פסלי האלים אשור ואדד וסדר ההגרלה נקבע לפי מידת הקירבה של הקוביות לרגלי הפסלים.

השימוש בקוביות ככלי משחק או אפילו כאמצעי לביצוע הגרלה מוכר מתקופות שונות בעת העתיקה, אולם זו הפעם הראשונה בה נעשה שימוש במילה "PURA" לתיאור ההגרלה. כמו כן, מעניין השימוש בפועל "נפל" ביחס לפור. הועלתה אפוא השערה כי מילה זו משמעותה "קובית הגרלה".

כידוע, במגילת אסתר מסופר כי המן (או מי מטעמו) "הפיל פור הוא הגורל לפני המן" (אסתר ג ז) כדי לבחור את החודש ואת היום שבו ייהרגו היהודים. אמנם מדובר בהפרש של כ-400 שנה בין שלמנאסר השלישי לאחשוורוש מלך פרס (חשיארש הראשון? - 486 – 465 לפנה"ס), אולם התרבות האשורית קרובה לתרבות הפרסית, ועל כן סביר בהחלט שמונח ספציפי כזה יעבור בין התרבויות (במיוחד כאשר בשני המקרים מדובר בגורל שנועד לקבלת החלטות מלכותיות).

אם אכן קיים קשר שכזה, כי אז ניתן אולי לשער כיצד ערך המן את ההגרלה:

המגילה מספרת כי "בחדש הראשון, הוא חדש ניסן, בשנת שתים עשרה למלך אחשורוש הפיל פור הוא הגורל לפני המן, מיום ליום ומחדש לחדש שנים עשר הוא חדש אדר" (אסתר ג ז). הספרים עם הצו המלכותי נכתבו ונשלחו "בחדש הראשון, בשלושה עשר יום בו" (שם, יב) ונכתב בהם כי יש "להשמיד להרג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן ונשים ביום אחד, בשלושה עשר לחדש שנים-עשר הוא חדש אדר" (שם, יג). סביר להניח כי ההגרלה נערכה באותו יום שבו נכתבו גם הספרים, ומכאן שההגרלה נערכה ביום השלושה עשר לחודש הראשון, הוא חודש ניסן.

ניתן אפוא להציע כי לצורך ההגרלה נטלו 12 קוביות עם חודשי השנה והפילו אותן "לפני המן" (או אולי לרגלי פסל בדמותו?). הקוביה השייכת לחודש ה-12, הוא חודש אדר, נפלה במרחק הקרוב ביותר לרגלי המן (או הפסל). מכיוון שההגרלה נערכה "מיום ליום ומחדש לחדש" נבחר התאריך יג (הוא יום ההגרלה) באדר כיום המיועד להרג היהודים.

ולסיום, אנקדוטה מעניינת - חוקרים רבים עמדו על הקשר האפשרי שבין סיפור מרדכי היהודי לסיפור יוסף במצרים (יועץ זר שבעזרת חוכמתו מגיע להיות משנה למלך) ואף העלו השערה כי בשני המקרים מדובר על סיפור שנועד לעודד את היהודים הנמצאים בגולה. קישור מפתיע נמצא בקוביה של יהאלי. המילה המתורגמת כ"וזיר" (שר) נקראת באכדית "abarakku". מילה זו מזכירה את המילה היחידאית במקרא "אברך", המופיעה בפסוק "ויסר פרה את טבעתו מעל ידו ויתן אתה על יד יוסף; וילבש אתו בגדי שש וישם רבד הזהב על צנארו. וירכב אתו במרכבת המשנה אשר לו ויקראו לפניו אברך; ונתון אתו על כל ארץ מצרים." (בראשית מא מב-מג).

האם יש בכך כדי לרמוז אודות התקופה בה נכתב הסיפור אודות יוסף?

לוח פורים, בית הכנסת של דורא אירופוס (מאה שלישית לספירה)